

*В. В. Красношапка,
к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємництва,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ
Ю. О. Токарська,
магістрант факультету менеджменту та маркетингу,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ*

КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ФОРМУВАННІ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

*Volodymyr Krasnoshapka, doctor of economic,
Ph.D., associate professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
NTUU "KPI named after Igor Sikorsky", Kyiv
Yulia Tokarska,
master's student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv*

CONCEPTS OF COST MANAGEMENT AND THEIR USE IN SHAPING THE COSTS OF ENTERPRISES OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE

Для ефективного управління витрат у статті запропоновано використання економічних концепцій, а саме: концепцію витрато-утворюючих чинників, концепцію доданої вартості, концепцію ланцюжка цінностей, концепцію транзакційних витрат, концепцію ABC та, відповідно, наведено їх теоретичну характеристику.

В статті визначено що українським підприємствам складно використовувати концепції у своїй діяльності. Це спричинено багатьма чинниками, але запропоновано використання концепції ланцюжка цінностей.

For efficient cost management, the article proposes the use of economic concepts, namely: the concept of cost-creating factors, the concept of added value, the concept of the chain of values, the concept of transaction costs, the concept of ABC and, respectively, their theoretical characteristics.

The article states that it is difficult for Ukrainian enterprises to use the concepts in their activities. This is due to many factors, but the use of the concept of a chain of values is proposed.

Ключові слова: *концепції, витрати, підприємство, прибуток, собівартість.*

Keywords: *concepts, costs, enterprise, profit, prime cost.*

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняної економіки знаходиться не в зовсім сприятливому станні для функціонування ефективного функціонування підприємств, але спостерігається незначна, але остійна тенденція до покращення. Всі зміни, які відбуваються в економіці глибоко впливають на діяльність українських підприємств.

За розвитком ринкових умов господарювання, підприємства збільшують свою самостійність та відповідальність. Всі перетворення та зміни економіки автоматично викликають потребу у вдосконаленні управління витратами підприємств. Для цього потрібно залучати здобутки міжнародного досвіду, що дозволять вітчизняним підприємствам протистояти конкурентній боротьбі, отримувати максимальний прибуток, мінімізувати витрати та забезпечити рентабельність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущий внесок дослідження концепцій управління витратами зробили наступні українські науковці, такі як Г.А. Манухін, Ю.С. Погорелов, В.С. Шишкова, Р.П. Лизогуб,

О.К.Неженцева, Л.М. Христенко, Т.М. Адаменко.

Мета – метою стаття є дослідження концепції управління витратами та їх використання у формуванні витрат підприємств будівельної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Концепція, як економічний термін (conceptio) має наступний переклад з латинської мови:

1. Система поглядів, те чи інше розуміння явищ, процесів;
2. Єдиний визначений задум, провідна думка буд-якого твору чи наукової праці.

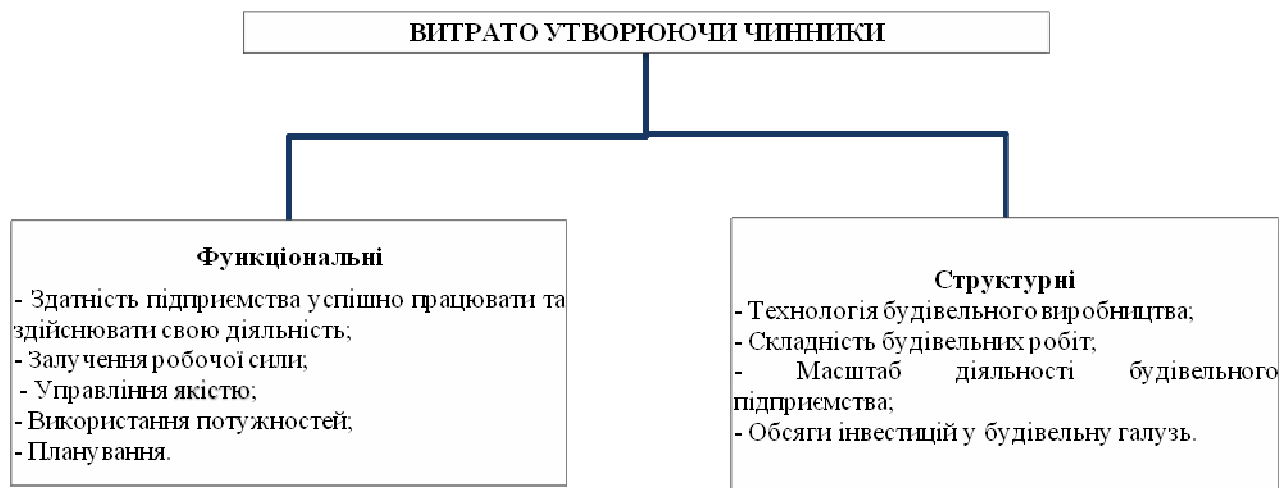
У своїй природі концепція має бути гнучкою, інтегрованою, відкритою, включаючи в себе прийоми та способи, методи та методики, моделі та схеми.

Іноземні та вітчизняні науковці у своїх дослідженнях відокремили основні базові концепції управління витратами [1]:

- Концепція витрато утворюючих чинників;
- Концепція доданої вартості;
- Концепція ланцюжка цінностей;
- Концепція альтернативних витрат;
- Концепція трансакційних витрат;
- Концепція ABC.

Концепція стратегічного позиціонування Першою була сформована Концепція витрато утворюючих чинників яка має назву традиційного управління витратами (управління цільовими витратами) була винайдена на заході у 80-х роках ХХ століття.

Ця концепція передбачає, що витрати підприємств залежать від різних чинників. Для будівельних підприємств України ці чинники можна розділити схематично на дві основні групи.

Рис. 1. Витратоутворюючі чинники для будівельних підприємств

Для будь-якого підприємства будівельної галузі потрібно проводити постійний моніторинг всіх цих факторів. Моніторинг цих факторів передбачає регулярну оцінку стану будівельного підприємства, для цього використовують набір фінансових показників витрат підприємства, та розробляють алгоритм послідовних дій. Для оцінки стану підприємства можна порівнювати розраховані показники з галузевими стандартами, статистичними даними та намагатися довести їх до граничного значення.[2]

Для України ця концепція не є успішною, адже дуже важко безперервно управляти кожним з факторів з метою зниження витрат, такий підхід є дуже дорогим і потребує витрачання коштів та залучення додаткових спеціалістів, тому більшість підприємств не в змозі нести такі затрати постійно, адже це не завжди вигідно для самого підприємства.

Для деяких підприємств будівельної галузі не всі ці чинники є одночасно важливими у певний період часу, тому проведення моніторингу стану будівельного підприємства, очікуючи моменту, коли настає час для кожного з вищенаведених факторів.

Наступною є Концепція доданої вартості, яка має особливу роль в управлінні витратами. За цією концепцією усі види діяльності, які призводять до витрат, поділяються на такі, що приносять підприємству додаткову вартість (тобто їх наявність є виправданою), і такі, що не приносять підприємству додаткової цінності. Саме останні витрати, в даному випадку, розглядаються як найбільш перспективні з точки зору зниження витрат.

EVA базується на оцінці вартості бізнесу з початку його створення. Ця концепція має певну кількість недоліків, адже ґрунтується лише на фінансових показниках, тому є ризик прийняття не зовсім успішних рішень, спрямованих на отримання лише короткострокових вигід від зменшення витрат.

Для підприємств будівельної галузі ця концепція може бути використана для досягнення лише однієї цілі – отримання інвестицій та приріст їх вартості.

Будівельному підприємству доцільно визначити цілу низку цілей та розподіляти їх за центрами відповідальності. Для забезпечення зростання бізнесу та функціонування самого підприємства потрібно зосередити свої сили на обсязі виконаних робіт, одержаного від цього прибутку та ресурсів(матеріальних та фінансових).

Для сучасних українських підприємств, не лише будівельної галузі складність використання цієї концепції полягає у існуванні відмінностей між міжнародними стандартами фінансової звітності та вітчизняними.

Суттєвою проблемою також є існування постійних розбіжностей між бухгалтерським та податковим обліком в Україні, хоча податківці намагаються вирішити цю проблему та зблизити бухгалтерський та податковий облік[4].

Не сприяє цьому і загальна економічна ситуація в країні, не стабільність фінансування будівельної галузі, відсутність інвестицій, відсутність державного довгострокового планування та тіньовий характер ведення бізнесу.

Концепція ланцюжка цінностей. Кожне підприємство повинно розглядатися у контексті загального ланцюга цінності видів економічної діяльності, що створюють цінність, але лише як складова цього ланцюга. Поняття ланцюга цінності вперше запропонував М.Портер у 1985. Модель ланцюга цінності базується на тому, що будь-який продукт купується на ринку лише тому, що він володіє деякою цінністю, за яку покупець готовий заплатити.

Кожна складова ланцюга розглядається як необхідна чи ні у виробничому процесі, так і з позиції спожитих нею ресурсів. Наступним кроком визначається керуючий фактор - параметр, який характеризує вартість здійснення конкретної операції. Шляхом контролю за керуючими факторами та перебудови ланцюга.

Цей метод дозволяє будівельному підприємству визначити певну низку процесів, які полягають за основу організації виробничого процесу, з погляду на те, яку економічну вигоду продукт принесе кінцевому споживачу.

Цей метод може бути найбільш пристосованим для використання в сучасних умовах економіки України. Будівельне підприємство може оцінювати кожну свою дію, покладену на виробництво будь-якого будівельного продукту.

За основу можна взяти метод ділення діяльності підприємств за Портером, який розмежував її на основну та допоміжну.

Для підприємств будівництва ця система може мати наступний вигляд, який наведено на рис.2

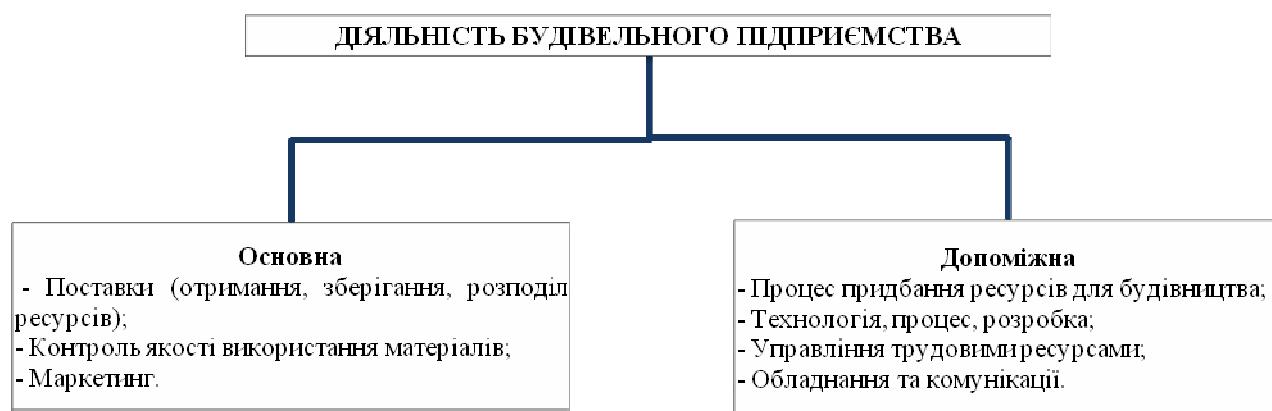

Рис. 2. Діяльність будівельного підприємства

Рисунок складено автором на основі власних досліджень.

Це розмежування можна зробити більш поглибленим та поділити на більш конкретні, характерні для підприємства дії, а вже дії розподіляти на конкретні завдання. Для будівельних підприємств можна визначити найголовнішу дію – це наприклад технологічний процес, а інші другорядні.

Використання цієї концепції для оцінки витрат в будівельному підприємстві може призвести до появи нової оцінки цінностей, впровадження якої призведе до змін. Ланцюжок цінностей дає можливість визначити слабкі та сильні сторони фірми, зробити SWOT-аналіз і зробити відповідні висновки.

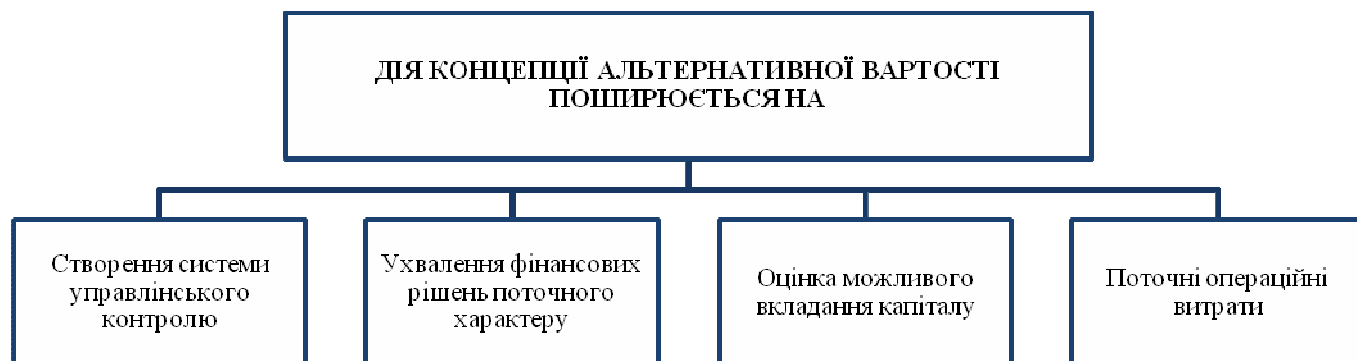
Наступна концепція управління витратами - Концепція альтернативних витрат ще має назву витрат упущених можливостей. Витрати виробництва ґрунтуються на двох основних положеннях, наведених на рис. 3.

Рис. 3. Положення визначення витрат виробництва

Кожне будівельне підприємство повинно чітко розуміти, що ресурси, які використовуються для виробництва будь-якої будівельної продукції чи виконання робіт є обмеженими, та кожен ресурс повинен розглядатися у контексті вибору способів його використання.

Концепція альтернативної вартості має своє поширення на наступні операції, які узагальнені на рис.4

Рис. 4. Поширення концепції альтернативної вартості

Тому, коли будівельне підприємство використовує ресурси (обмежені) у виробництві певного товару, то саме така кількість ресурсу не використовується у виробництві іншого товару (тобто була альтернативна можливість використання). Альтернативні витрати ще називаються цінами шансу при іншому варіанті використання ресурсів. Взагалі, кожне підприємство, сплачує за ресурси стільки, скільки необхідно для утримання їх у своєму розпорядженні. Подібні витрати упущених можливостей, які пов'язані з оплатою ресурсів за рахунок грошових коштів підприємства, мають назву явних витрат.

Концепція трансакційних витрат. Розвиток і становлення теорії трансакційних витрат як цілісної наукової концепції пов'язано з роботами таких вчених, як А.Алчян, Г.Демсец, К.Ерроу, С.Чанг, Й.Барцель, М.Дженсен, Д.Норт, О.Вільямсон Г.Козаченко, Г.Макухін та інші. В сучасній економічній теорії трансакційні витрати як економічну категорію трактують неоднозначно. Узагальнюючи трактування економічної категорії трансакційних витрат можна стверджувати, що до них відносяться витрати, пов'язані з накопиченням та обробкою інформації, проведенням переговорів і прийняттям рішень, контролем та юридичним захистом виконання контрактів в умовах ринку.

Головним елементом концепції трансакційних витрат є акт економічної вигоди, угода.

В сучасній економічній теорії України теорія трансакційних витрат є однією з найголовніших, саме їй приділяється найбільша увага провідних економістів та вчених, адже вони вважаються прихованими, тому їх визначення та облік є дуже проблематичним. Трансакційні витрати приховані між накладними витратами. Але незважаючи на все це, вони мають суттєвий вплив на загальний рівень витрат, на собівартість продукції та в кінці на формування ціни виробленої продукції.

Основні визначення трансакційних витрат узагальнено в таблиці 1.

**Таблиця 1.
Визначення трансакційних витрат**

Автор	Трактування та визначення витрат
М.Дженсен У.Меклінг	Витрати моніторингу за поведінкою агента і витрат його самообмеження.
Й.Барель	Витрати вимірювання якості товару
Д.Норт	Витрати на оцінку корисних властивостей об'єкта обміну та забезпечення прав підприємців, витрати соціальних, політичних та економічних інститутів
О.Вільямсон	Вартість проектування, обговорення та страхування гарантій умов угоди. Витрати, пов'язані з поганою адаптацією до непередбачуваних подій і мають місце з порушенням відповідності механізму угод обставинам їх реалізації. Організаційні та експлуатаційні витрати, пов'язані з використанням певних структур управління з метою усунення конфліктних ситуацій. Витрати, пов'язані зі страхуванням точного виконання контрактних зобов'язань.
Г.Козаченко Г.Манухін	Витрати, що пов'язані зі специфікою та захистом прав власності. Витрати на утримання вищих установ, добровільні внески в інші організації. Витрати на вимірювання та виконання гарантійного ремонту, обслуговування й обміну бракованої продукції. Витрати, що пов'язані із опортуністичною поведінкою партнерів.

Для будівельних підприємств трансакційні витрати можуть бути такими:

- витрати збору та переробки інформації;
- Витрати на проведення переговорів;
- витрати на контроль за дотриманням контрактів.

Але в сучасних умовах для будівельних українських підприємств використання цієї концепції має багато складнощів, серед яких основними є:

1. Висока частка таких витрат носять нелегальний характер;
2. В сучасному бухгалтерському обліку відсутнє поняття трансакційних витрат.

Концепція АВС – розрахунок фактичної собівартості продукції, який не вимагає особливого обліку, а ґрунтується суто на економічних показниках.

За цією концепцією продукція не є основним джерелом для витрат, а є причиною операцій, у результаті яких

виникають витрати.

Концепція ABC – це спеціальна модель, що дає можливість оцінити продукт, роботи чи послугу відповідно до вартості кожного окремого процесу, роботи, яка була використана на їх виготовлення. Ця концепція переводить накладні витрати в прямі.

Найефективніше концепція ABC визначається в тих випадках, коли з накладних витрат виокремлюють витрати стратегічного характеру (дослідження і розробки, маркетинг і розповсюдження) і витрати розглядають у повному обсязі, незалежно від того, наскільки точно їх оцінено у виробничому сегменті поточного (нинішнього) ланцюжка цінностей. Перевага концепції ABC - можливість відображення загальних витрат на здійснення будь-якої операції або виробництво одиниці продукції, що вдосконалює інформаційне прийняття рішень.

Для підприємств будівельної галузі ця концепція дозволить віднести такі витрати у склад калькуляції будівельних робіт. Але недоліком є те, що цей метод не може бути використаний в сучасних економічних умовах України, адже для цього не існує законних підстав. П(с)БО 16 «Витрати» чітко регламентує склад витрат, які прямо відносяться на виробництво та ті що не можуть бути включені прямо у собівартість робіт.

Висновки. Розглянуті концепції та визначення можливості їх використання українськими підприємствами в сучасних умовах показали, що всі концепції дуже різні та неоднорідні. Вони дають можливість дослідити та вдосконалити систему формування витрат, але у застосуванні дуже складні.

Отже із вищенаведеного дослідження можна зробити наступні висновки, що концепції витрат є за своєю суттю неоднорідними. Одні концепції базуються на основах бухгалтерського обліку і базуються саме на бухгалтерських характеристиках витрат, а інші концепції розглядають витрати не лише в бухгалтерському, а в економічному аспектах.

Для того, щоб система управління витратами була ефективною, в основу її формування має бути покладена концепція, яка враховує особливості діяльності підприємства, його структуру, стадію життєвого циклу продукції та підприємства загалом. Підприємство повинно самостійно вибирати концепцію управління витратами, яка максимально сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та прибутковості на ринку.

В сучасних умовах для українських підприємств будь-якої галузі, навіть не тільки будівельної використання цих концепцій практично не можливо. Не зважаючи на те, що Україна стрімко розвиває та намагається удосконалити економіку, ще недостатньо створено умов для залучення іноземного досвіду.

Для використання концепцій не вистачає законодавчої бази, розбіжності між бухгалтерським та податковим обліком, відмінності між міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку, застаріла політика управління, або взагалі її відсутність та багато інших.

Але з вищенаведених концепцій можна запропонувати використання концепції ланцюжка цінностей. Цей метод може бути найбільш пристосованим для використання в сучасних умовах економіки України. Будівельне підприємство може оцінювати кожну свою дію, покладену на виробництво будь-якого будівельного продукту.

Список використаної літератури.

1. Бурмака М.М. Управління розвитком підприємства на прикладі підприємств будівельної галузі: [монографія] / М.М. Бурмака, Т.М. Бурмака. – Харків: ХНАДУ, 2016 - 204 с.
2. Чумаченко М., Білоусова І. Економічна робота на підприємстві та П(С)БО 16 «Витрати» [Текст] // Бухгалтерський облік і аудит. - 2007. - № 3.
3. Герасименко І. М. Про методи обліку витрат в умовах ризику // Проблеми підвищення ефективності функціонування підприємств різних форм власності: Сб. науч. тр. Донецької гос. академії управління і ІЭП НАН України. – Донецьк: ДонДАУ ІЕП НАН України, 2014. – С. 126-132
4. Голов С.Ф. Управлінський облік. / Голов С.Ф. – К. : Лібра, 2012. – 704 с.
5. Попов О. Управління витратами / Попов О. // Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т.3. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2016. – 952 с.
6. Яровенко Т. С., Довга А. О., Острияніна В. Е. Шляхи та методи оптимізації витрат підприємства у ринкових умовах // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Економіка. – 2015. – №. 21, вип. 7 (2). – С. 181-188.

References.

1. Burmaka, M.M. (2016), *Upravlinnya rozvytkom pidpryyemstva na prykladi pidpryyemstv budivel'noyi haluzi* [Managing the development on the example of the construction industry], KhNADU, Kharkiv, Ukraine. 204 p.
2. Herasyenko, I. M. (2001), “Methods of cost accounting at ris”, *Problemy povysheniya jeffektivnosti funkcionirovaniya predpriyatij razlichnyh form sobstvennosti* [Problems of increasing the efficiency of enterprises of different ownership forms], Mizhnarodna Ekonomichna konferentsiya [International economic conference], DonDAU IEP NAN, Donetsk, Ukraine, pp. 126–132.
3. Holov, S.F. (2012), *Upravlins'kyj oblik* [Management accounting], Libra, Kyiv, Ukraine. Popov O. Cost Management / Popov O. // *Economic Encyclopedia: In 3 volumes. T.3. - K.: Publishing Center "Academy", 2012. - 704 p.*
4. Popov, O. (2002), *Upravlinnia vytratamy* [Cost management], 3rd ed, Akademiia, Kyiv, Ukraine.
5. Chumachenko, M. and Bilousova, I. (2007), “Ekonomichna robota na pidpryyemstvi ta P(S)BO 16 «Vytraty»”, *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, vol. 3.
6. Yarovenko, T. S. Dovha, A. O. and Ostriyanina, V. E. (2015), "Ways and methods of cost optimization company in market conditions", *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Ser.: Ekonomika*, vol. 7 (2), pp. 181-188.